

نخستین مترجم عربی

تورات

راب سعديا Saadia یا سعدبن يوسف معروف بسعديا گائون Gaon
فیومی در فیوم Fayoum (شهری واقع در مصر علیا) بسال ۸۹۲م تا ۹۴۲م متولد
شده و در شهر سورا Sora واقع در بابل (در جنوب بین النهرین) بسال ۹۴۲م
۳۳۳ هـ از دنیا برفت . سعدياربن مصر و از علمای الهی و مفسر یهود بشمار
آمده دوزبان عربی و عبری میدانست و بآراء ربانیم یا ربانیین (معتقدین
بتلمود) و قرائیم یا (متکلمین منکرین تلمود) که دو فرقه مهم یهود بوده
اند آشنائی کامل داشت .

۳۲۰

وی در تلمود تعمق نموده و در ۲۳ سالگی کتابی در رد عانان بن داود
پیشوای قرائیم (که در ۷۶۱ م تا ۷۴۴ هـ رئیس اسارت شده و تنها بتورات معتقد
بوده و تلمود را انکار میکرد) نوشت .

سعديا اندکی بعد برای نخستین بار تورات را با شرحی کامل و
مفصل عبری در آورد که فقراتی از آن بخصوص از اسفارخمسه Pentateuque
در ۱۵۴۶ تا ۱۵۵۳ هـ بچاپ رسید . این ترجمه را در نبروک Derenbourg
و لامبرت Lambert ضمن نشر دوره مؤلفات او بچاپ رساندند که از جمله
آنها این کتب میباشد : اول ترجمه عربی اسفارخمسه با حواشی عبری و

ترجمه بعضی از فقرات از عربی بفرانسه ۱۸۹۳ - دوم ترجمه عربی امثال معروف بکتاب الفحص عن الحکمة باحواشی عبری و ترجمه از عربی بفرانسه ۱۸۹۴ سوم ترجمه عربی اشعیا Isaie باحواشی عبری و ترجمه از عربی بفرانسه - چهارم کتاب بازمانده ها Successions و رسائل و فتاوی هالاخاه (۱) Cosultationshalachique باحواشی عبری و يك مدخل از ژوئل مولر J. Muller ۱۸۹۷ .

سعديا بطوری طبیعی و با آزادی کامل فقرات دشوار عهد عتیق را تفسیر مینمود و از پاره نکات طوری شرح میداد که باسنن قدیم و روایات تلمود منافی نباشد و متشابهات تورات را بر خلاف قشربها و ظاهریان تعبیر میکرد تا استعارات کتاب آسمانی با عقل و منطق مطابقت کند چنانکه بعدها هارامباوم یارئیس موسی بن میمون قرطبی در کتاب دلالة الحائرین همین روش را پیش گرفته بود . هارامباوم در قرطبه بسال ۱۱۳۵ م ۳۵۰ هـ متولد شده و در مصر بسال ۱۲۰۴ م ۶۰۱ هـ بمردوی فیلسوف و پزشک بزرگ یهود بوده و کتاب دلالة الحائرین بارهبر گمشدگان او بعبری موره نبوکیم Morehneboukim نام دارد و در کلام یهود و فلسفه میباشد و متن عربی آن اول بار با ترجمه فرانسه باحواشی انتقادی وادبی و تفسیری بوسیله مونک Munk در پاریس ۱۸۶۶ - ۱۸۵۶ در سه جلد بچاپ رسید

سعديا در ۹۲۷ م ۳۱۵ هـ رئیس (گائون) مدرسه تلمودی سورا شده بود . این مدرسه راراب (استاد بزرگ) ابارینخا (۱۷۵-۲۴۷ م) که در بابل

۱ هالاخاه - اصطلاحی است که سبک خاصی از تفسیر آیات تورا در تلمود معنی میدهد .

معلم تورات و میشنا بوده در ۲۱۹م در شهر سورا بنام سیدرا بنا نهاده و از اطراف بابل ۱۲۰۰ تن شاگرد در آنجا گرد آمده و بیش از ۸۰۰ سال مرکز علوم دینی و فلسفی یهود بوده است و خود او ۲۸ سال ریاست آن مدرسه را داشت .

سعیدیا روی شهرت علمی که پیدا کرده بود بمقام گامون رسید و میان او و داود بن سکائی Saccaī خلاف و دشمنی رویداد و علت آن فتوایی بود که داود داده و بنظر سعیدیا عادلانه نیامده بود این مرد رئیس آوارگان یا رئیس اسارت یعنی سرور خاندان اسرائیل بوده و نزد خلیفه اسلام از طرف یهود نمایندگی داشت و از این مقام سرور آوارگان در عبری بکلمه (روش هگولا) تعبیر میکنند . باری روش هگولا و سعیدیا همدیگر را تکفیر کرده اند و در زمان خلافت قاهر عباسی (۹۳۲ تا ۹۳۴ هـ - ۹۳۲ تا ۹۳۴ م) همین داود مبلغی بخلیفه داد تا سعیدیا را از مقام ریاست مدرسه سورا برداشت وی بیفداد آمده چهار سال گوشه گزید و در این اعتزال رسالاتی چند درباره تلمود نوشت و نمازهایی منشور و منظوم بساخت سپس همه دعاها و نمازهای کنیسه را در کتابی بنام سیدور مرتب نمود - وی قواعد تقویم عبری را نیز نشر داد .

حکم تکفیریکه سعیدیا درباره داود صادر کرده و خشوتی که در حق او روا داشته بود مؤثر آمده داود را واداشت که سعیدیا را دو باره بمقام نخستین بخواند و بر ریاست مدرسه که از وی گرفته بود بگمرد .

سعیدیا نحو عبری را عبری نوشته و فرهنگسی نیز بنام اگرون AGron برای زبان عبرانی نگاشت که پاره‌هایی از آن مانند موهار کاوی

Harkavy در ۱۸۹۱ آنرا نشر داد .

برخی از کتب وی در اینجا یاد میگردد :

۱ کتاب الامانات و الاعتقادات که در اسلامبول ۱۵۴۶ و مونخن ۱۸۷۹ و بوسيله لاندنر Landauer در برلین ۱۸۸۰ و در مونستر Münster ۱۹۰۳ نشر شده و فورست Furst در ۱۸۴۵ آنرا ترجمه نمود و ترجمه عبری آن از يهودابن تیبون بن شاول در اسلامبول ۱۵۶۲ بچاپ رسید

۲ کتاب برهائی و نجات که در ماتو Mantoue ۱۵۵۶ طبع شده است
 ۳ شرح المزامیر یا تفسیر نشید الاناشید (سرود سرودها) عبری در اسلامبول بی تاریخ و بوسيله هار کلیوت در برسلاو Breslau ۱۸۸۴ و نیز برلین سالهای ۱۹۰۰ و ۱۹۰۳ و ۱۹۰۴ و در مونخن München ۱۸۴۱ منتشر گردید .

۴ سفریشیرا Séfher Yesira یا تفسیر کتاب المبادی (کتاب آفرینش) که در ماتو ۱۵۹۲ طبع شده و بوسيله لامبرت در پاریس ۱۸۹۱ نشر و ترجمه گردید .

۵ شرح کتاب دانیال عبری که هرمان شپیکل H. Spiegel آنرا در برلین ۱۹۰۶ بچاپ رساند .

۶ سه کتاب در دستور زبان عبری : کتاب المجموع - کتاب اللغة العبرانیة - کتاب الفصاحه

۷ شرح کتاب اسد راس (عزرا) و نحمیا اکسفرد ۱۸۸۲ .

۸ کتاب ایوب آلتونا Alrona ۱۸۸۲

۹ ترجمه عربی اشعیا در ینا Iena ۱۷۹۱ - ۱۷۹۰ نیز بچاپ رسید.

متن عبری اسفار خمسہ و ترجمه عربی سعدیا با ترجمه فارسی یعقوب طوسی و شرح راشی سلیمان بن اسحق در قسطنطنیه بسال ۱۵۴۶ در یکجلد بچاپ رسیده است . دو کتاب مهم او که همان کتاب آفرینش (سفریشیرا) والامانات والاعتقادات باشد نیز بزبان عربی است ولی کتب عربی اوسبک عبری دارد .

بگفته حاجی خلیفه تورات هفتاد (سبعینیه) یرنانی اول بار بزبان سریانی در آمده و از آن بعربی ترجمه گردید و از شروح و تفاسیر عربی تورات این کتب را میتوان یاد نمود : یکی شرح شیخ صاحب مذهب الدین یوسف بن ابی سعید سامری متوفی در ۶۲۴هـ که بزشک معروف دمشقی بوده و برای ملک امجد وزارت میکرد ،

دیگری شرح شیخ صدقه بن منجا السامری متوفی در حران بسال ششصد و بیست و اند هجری .

در معجم المطبوعات مینویسد که تورات ابوسعید بن ابی الحسین بن ابی سعید سامری درلیدن ۱۸۵۱ بچاپ رسید. (۱)

«۱» مأخذ این مقاله بیشتر کتب : لاروس قری ۱۹ و ۲۰ - تاریخ یهود برویز رهبر - تاریخ الحکماء فقطی - طبقات الاطباء ابن ابی اصیبه فهرست کتب چاپی کتابخانه ملی پاریس ج ۱۵۹ ص ۶۱۲ - ۶۰۷ و ج ۱۱۶ ص ۴۶۹ بوده است